

Innspill til jordbruksforhandlingene 2019

Krav fra KiO i forbindelse med jordbruksoppgjøret 2019

1. Riktige tall i beregningsgrunnlaget, og ny behandling av kapitalkostnader

En forutsetning for landbrukspolitikken må være at næringens evne til å opprettholde og utvikle det driftsapparatet som utgjør arbeidsplassen, må vurderes adskilt fra lønnsevnen. Realiteten i dag er at det tæres på eksisterende kapital, dvs. at kapitalslitet er større enn de investeringer som blir foretatt.

Norsk jordbruk står uansett overfor store investeringskostnader. Over mange år har kapitalslitet vært større enn nyinvesteringene, og dette gjelder også i kornproduksjonen. Strukturutviklingen akselererer denne situasjonen, og sammen med en teknologiutvikling som erstatter arbeidskraft med kapital, betyr dette stadig større kapitalinnsats i næringen. Det er derfor en alvorlig tredemølle for jordbruksnæringen at egenkapital ikke gis separat avkastning i grunnlagsmaterialet adskilt fra arbeidsvederlaget. Konsekvensen blir verre jo større kapitalinnsatsen blir i forhold til innsatt arbeid.

- **KiO krever at inntektsbegrepet i jordbruket ”vederlag til arbeid og egenkapital” splittes opp slik at det bonden må dekke av kapitalkostnader i egen arbeidsplass trekkes ut før arbeidsinntekten framkommer.**
- **KiO krever at arbeidsvederlag deretter beregnes i form av lønnsevne pr. time.**

Avtalesystemet må altså endres for å ta hensyn til at bønder er selvstendige næringsdrivende som forutsettes å eie sin egen virksomhet. Uansett landbrukspolitiske mål vil teknologisk utvikling bety økt innsats av kapital for å etablere og opprettholde en arbeidsplass, fordi flere og dyrere bygninger og maskiner erstatter arbeidskraft på gårdsbruket. Lønnsom produksjon betyr at all investert kapital må forrentes. All ressursbruk må forsvare ressursenes alternativverdi, også i jordbruket. Se nærmere omtale i vedlegg.

- **KiO krever at gjenanskaffingsverdi for nødvendige investeringer legges inn som kapitalvolum i grunnlagsmaterialet.**
- **KiO krever at det legges inn forutsatt realrente også til egenkapitalen, før arbeidsvederlag beregnes i form av lønnsevne pr. time.**

Teknologisk utvikling som erstatter arbeidskraft med kapitalutstyr foregår også i foredlingsindustrien. I tillegg etterspør forbrukerne stadig mer foredlede matvarer. Bondens deltagelse i verdikjeden gjennom samvirket krever derfor økt kapitalinnsats gjennom investeringer i produktutvikling og foredlingsutstyr også her. I tillegg har landbrukssamvirket betydelige investeringer i sidevirksomheter.

Økende kapitalintensitet i jordbrukets samvirkebedrifter vil medføre stadig større andel egenkapitalavkastning innbakt i produktprisene, både fra kjernevirksomheten og fra sidevirksomheter. I grunnlagsmaterialet (Totalkalkylen for jordbruket) medfører dette i dag

høyere jordbruksinntekter enn ellers¹, uten at tilsvarende egenkapitalkostnad i samvirket tas med på kostnadssiden. Dette ville ikke vært tilfelle dersom bonden hadde investert direkte i slik virksomhet gjennom et aksjeselskap som ga samme forrentning i form av utbytte (i stedet for endrede samhandlingspriser).

Kapitalkostnadene i hele verdikjeden fra jord til bord må synliggjøres. Normal avkastning på kollektive investeringer i samvirker både på innsatsfaktorsiden og i foredlingsvirksomheten, må trekkes ut av Totalkalkylen. Slik systemet er i dag blir bonden fratatt avkastningen på all investering i samvirkeselskaper.

- **KiO krever at egenkapitalavkastningselementet i samhandlingsprisene med samvirkebedriftene korrigeres ut av grunnlagsmaterialet.**

Riktige tall i beregningsgrunnlaget innebærer også at det må erkjennes at en økende andel av jorda er eid av andre enn de praktiserende bøndene. De økonomiske realitetene må aksepteres: Jordleie er en kostnadspost for summen av de aktive, matproduserende bøndene.

- **KiO krever at jordleie legges inn som en kostnadspost i grunnlagsmaterialet.**

Jobben med grunnlagsmaterialet ligger i dag i all hovedsak i Budsjettnemnda for jordbruket. KiOs krav til Norges Bondelag og Norsk Bonde og Småbrukarlag er derfor at de slutter å skrive under på tallstabling som tåkelegger virkeligheten. Vil statens byråkrater fortsette med uholdbare økonomiske prinsipper for å trikse fram et feilaktig bilde av inntektssituasjonen i norsk jordbruk, så må de bli stående alene med det.

- **Kommer ikke kravene til et sannferdig grunnlagsmateriale på plass, må NB og NBS bryte samarbeidet i BFJ.**

2. Endelig oppgjør med prosenttall og usikre framskrivinger. **Inntektsgapet må reduseres kraftig**

Selv målt som vederlag til arbeid og egenkapital har «inntektsnivået» i jordbruket ligget nær det halve av lønnsnivået for sammenligningsgruppene. Lik inntektsutvikling målt i prosent er da uansett uakseptabelt, og direkte misvisende som målestokk. Presentasjon av slike tall er også politisk ødeleggende for forståelse av de berettigede krav om økt lønnsomhet i matproduksjonen som må til for å rekruttere nye yrkesutøvere.

Jordbruksoppgjøret er ikke et lønnsoppgjør, men næringen må ha økonomiske rammebetingelser som gir grunnlag for en lønnsevne pr. time på høyde med andre næringer, dersom landets matvareproduksjon og selvbergingssevne skal opprettholdes. Som i andre næringer må kostnadene både til vareinnsats og kapitalinnsats i produksjonen dekkes inn, og det resterende resultatet må kunne gi en akseptabel dekning til innsatt, effektivt arbeid. Lønnsevne pr. time er da et naturlig resultatmål.

- **KiO krever at inntektsgapet reduseres kraftig - målt i lønnsevne pr. time – etter at et realistisk kapitalgrunnlag er gitt realavkastning også til egenkapitalen.**

---

¹ Dette betyr for eksempel at når bonden gjennom sitt samvirke investerer i foredlingsindustri som går med tilstrekkelig overskudd til å forrente investeringen, vil dette systematisk fanges opp i Totalkalkylen som økt pris på råvaren, og følgelig høyere beregnet jordbruksinntekt. Tilsvarende på innsatsfaktorsiden vil investering for eksempel i et kraftfôrblenderi medføre lavere kraftfôrpriser, og tilsvarende høyere beregnet jordbruksinntekt i Totalkalkylen.

- **KiO mener at et tilbud basert på at inntektsutvikling skal måles i prosent, må medføre at NB og NBS bryter på tilbudet. Da får Stortinget og regjeringen ta ansvar for landets matforsyning. Bøndene kan ikke fortsette dugnaden med tap.**

En pålitelig inntektsutvikling betyr også at det må forhandles basert på tallgrunnlag for inneværende kalenderår. Usikre prognoser gir generelt uforutsigbare inntekter og kostnader. Variasjonsområdet for arbeidsvederlaget i jordbruket blir påvirket av begge faktorer, og øker ytterligere. Usikkerheten er naturlig nok større for neste kalenderår enn for inneværende.

Tilstrekkelig forutsigbarhet i grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjøret krever derfor at perioden det skal forhandles om endres i tråd med grunnlaget for andre inntektsoppgjør og slik det også tidligere var for jordbruket. Senest må dette skje når et uavhengig teknisk beregningsutvalg overtar for Budsjettnemnda for jordbruket, se omtale i vedlagte «Innspill til ny stortingsmelding». Inntil det er tilfelle, bør Budsjettnemndas viktigste oppgave være å tallfeste det negative etterslepet som foreligger fra fjorårets oppgjør, samt å prognosere for inneværende kalenderår.

- **KiO krever pålitelig beregningsmateriale prognosert for inneværende kalenderår som forhandlingsgrunnlag for jordbruksoppgjøret. Det må systematisk bli etterkorrigert for feil i fjorårets prognoser, samt videre forhandles for den perioden Budsjettnemnda for jordbruket prognosere for.**

3. Full kostnadsdekning – utenfor inntektsrammen

Det er helt avgjørende at kostnadene dekkes fullt ut, basert på realistiske forutsetninger, og at dette presenteres adskilt fra bondens arbeidsvederlag.

- **KiO krever at kostnadsøkninger dekkes fullt ut, synliggjøres bedre og holdes utenfor inntektsrammebegrepet.**

Jordbruksoppgjøret omfatter en verdikjede med stor kostnadsmasse utover bondens inntektsdannelse. Variable kostnader er i hovedsak markedsbestemte. Markedet gir i stor grad økte priser for sesongen 2019 med:

Gjødsel: 10-11 % for normal korn gjødsling

Såkorn: 15-20 % per kg for såkorn bestilt etter nyttår (dyre importsorter)

Diesel: 4 % for snitt månedene 12-1-2-3 vinteren 2018/2019 mot samme 2017/2018

KiO støtter seg på NFKs beregninger som viser en økning av variable kostnader for kornproduksjonen tilsvarende 10,4 øre/kg korn fra 2018 til 2019.

Faste kostnader tilknyttet produksjonskapitalen er dels et resultat av en politisk styrt struktur. Det er viktig at kostnadsøkninger som bonden ikke kan unngå, ikke presenteres som inntektsøkning. Kostnadene beregnes separat, men har hittil vært inkludert i rammebegrepet sammen med forutsatt inntektsutvikling. Presentasjonen av inntektsrammen må endres, for eksempel basert på bidraget til inntektsutvikling i kroner pr. årsverk fra et år til neste multiplisert med antall årsverk. Slik vil bondens inntektsutvikling kunne vurderes adskilt fra nødvendig kostnadsdekning for å opprettholde arbeidsvederlaget.

4. Økte priser og tilskudd

Behovet for et inntektsløft sammen med store kostnadsøkninger i produksjonen de senere år betyr at det er nødvendig med vesentlig økte kornpriser. KiO erkjenner at dette innebærer

konsekvenser for norsk husdyrhold, og særlig kraftforkrevende produksjoner må utfordres på å sette seg selv i stand til å kunne ta sin del av kornprisøkningen. Ved produksjonsbalanse vil en økt kraftfôrpris kunne tas ut i økte produktpriser i markedet.

- **KiO krever et netto inntektsløft tilsvarende en prisøkning på 60 øre/kg, pluss/minus korreksjon for endrede produksjonskostnader. En vesentlig del av inntektsløftet må komme som kornprisøkning, og med vekt på hvete, der markedet etterspør større volum.**

KiO mener det er tid for å vurdere prissystemene for korn på nytt. Dagens målpriser på korn er satt på produsentprisenivå (pris levert til markedsregulators kystanlegg). Dette gir målprisene på korn en helt annen funksjon enn målprisene på husdyrprodukter, der noteringsgrunnlaget for målpris gjelder engrospris ved salg til videreforedling. En målpris på produsentnivå har ingen maksimalpriskonklusjon overfor etterfølgende verdikjede og til slutt forbruker.

Målprisnivå på produsentnivå for korn innebærer også at kapitalavkastning på Felleskjøpenes investeringer gjennom vertikal integrering videre i verdikjeden for korn-, mel- og bakerbransjen, ikke kan tilbakeføres til kornprodusent gjennom kornpriser, siden noteringsprisen da bryter målprisbestemmelsene. Dette er en innlåsingseffekt for kornprodusenter som husdyrprodusenter ikke rammes av, og som medfører at avkastning fra verdikjeden på korn, mel og bakervarer i stedet må kryss-subsidiere Felleskjøpenes salg av maskiner og andre tonnvarer. Det gir uheldige konkurransevridninger i disse markedene.

- **KiO krever flytting av målprisnivået for korn til engrosnivå i annenhåndsomsetningen som i andre sektorer.**

Det er videre for mange målpriser, og følgelig for mye detaljstyring av prisdannelsen. Avtalepartene har ikke under jordbruksforhandlingene tilstrekkelig markedskompetanse til å finjustere prisforhold mellom kornslag. Et eksempel er forholdet mellom bygg og havre, der prisen på havre har blitt redusert relativt til byggprisen gjennom flere år, uten at dette fremstår som verken fôringsfaglig eller agronomisk (vekstskifte) godt begrunnet. KiO mener det i første omgang bør fastsettes en felles fôrkornpris, slik at markedsregulator kan prisdifferensiere i forhold til denne mellom kornslagene. I slik prisdifferensiering bør det ikke minst legges vekt på å premiere proteininnhold, herunder i fôrhvete. På sikt må vi få en egen markedsregulator for korn, uavhengig av husdyr- og kraftfôrinteresser, og maksimalt en eller to målpriser, se vedlagte innspill til ny stortingsmelding.

- **KiO krever mer fleksibel prisdannelse mellom kornslag gjennom færre målpriser, i første omgang med en felles fôrkornpris slik at markedsregulator kan styre prisforskjellen mellom bygg, havre og annet fôrkorn ut fra fôringsfaglige og agronomiske hensyn. Prisdifferensiering etter proteininnhold bør innføres også for fôrkorn.**

KiO prioriterer bruk av økt kornpris for å bedre inntektsdannelsen i kornproduksjonen, men støtter også utredning av differensierte arealtilskudd ut fra størrelse på jordstykker. Det er vesentlige kostnadsulemper tilknyttet drift av mindre arealer, men med norsk arealgrunnlag, der mye god jord har arronderingsmessige svakheter, må det også stimuleres til drift av mindre jordstykker dersom myndighetene ønsker økt matproduksjon. KiO mener også en må se på soneinndelingen på nytt og at dette tas inn i utredningsarbeid rundt differensiert arealtilskudd. Digitale hjelpemidler i kartarbeidet gir nye muligheter for poengsetting av hvert jordstykke, i stedet for soneinndeling som går på tvers av like dyrkingsområder.

- **KiO støtter utredning av differensiert arealtilskudd ut fra størrelse på jordstykker og ber utredningen se på nye muligheter for arealtilskuddberegninger.**

For matkorn er det viktig at bruk av prisnedskrivning vurderes ut fra konkurransesituasjonen for norsk matmel- og bakeindustri mv.

- **KiO krever økt prisnedskrivning av matkorn, tilpasset årets kornprisøkning og tollvernet for norsk matmel- og bakeindustri.**

5. Trygghetslager og optimal sortering/lagring

Matvareberedskap er i særlig grad en funksjon av tilgang til matkorn, men også fôrkorn er viktig i moderne husdyrhold. Lagerbeholdningen av norsk korn, herunder såkorn, bør derfor økes kraftig. Lagerkapasiteten må økes og være statlig finansiert, og det må settes måltall for en trygghetsbeholdning på laveste tidspunkt, dvs. forut for ny innhøstingssesong. Utover et fastsatt minimums trygghetsnivå, vil slik lagerkapasitet kunne benyttes til overlaging av korn for å utjevne svingninger i produksjon og kvalitetsforskjeller fra år til år.

En optimal håndtering av kvalitetsmixen i norsk kornproduksjon krever sannsynligvis et langt større antall siloceller for sortering og lagring av de ulike kvalitetene i innhøstingssesongen, ved logistikk og lagring. Dette er et løft som staten og næringen bør ta i fellesskap, og som må gjennomføres i tilknytning til oppbygging av lagerberedskap. På denne måten kan kravene til optimal matmelproduksjon på norsk korn som tilfredsstillt bakerbransjens behov lettere oppfylles.

6. Grøftetilskudd for ny- og gammel jord

De seinere årene har enkeltbønder gjort en stor jobb med dyrking av nytt areal. Dette reduserer til en viss grad avgangen av kornjord på Østlandet. Avhengig av steinmengder er dyrkingen i seg selv en stor investering der kostnadene må fordeles over mange år. I tillegg kommer grøftebehovet på de fleste nydyrkingen. Nydyrkingen er i mange tilfelle gjort ned mot 1 m dybde. Drenering vil derfor ikke ødelegge mulige fornminner på nydyrkede arealer. KiO mener det er riktig at grøfting av nydyrka arealer blir tilskuddsberettiget.

- **KiO krever dreneringstilskudd også for nydyrkede arealer.**

7. Avlingsskadeerstatningen

For KiO er det aller viktigst å oppnå best mulig økonomi i normalår. Likevel må vi ha en sikkerhet de årene avlingene slår feil.

KiO var aktive med å forklare kostnadene norske kornprodusenter hadde i 2018. Egenandelen for svært mange ble større enn de 30% ordningen sier bonden må bære. Grunnen til det er variasjon mellom arter og at mange har en ekstraverdi på sin produksjon grunnet kontrakter. KiO mener ordningen må rettes slik at den treffer best mulig, og at egenandelen må være nærmest mulig ambisjonen i ordningen.

Korn er en leveringsvare og avlingsnivå og priser er enkelt å dokumentere. Med kornpriser som forhandles årlig og registreringer som gjøres i forbindelse med levering er det enkelt å benytte disse til en nøyaktig ordning.

- **KiO krever at alle kornarter og -kvaliteter blir lagt inn i grunnprisen for erstatning. Erstatningsbeløpet skal følge utvikling av mål- noteringspris og endres årlig. Dokumenterte kvalitetstillegg som såkorntillegg skal legges inn.**